

Світлана Дружба́к,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-8971-9852>
м. Львів, Україна

Абревіація в сучасній німецькій економічній термінології: структурний та перекладацький аспект

Abbreviations in modern German economic terminology: structural and translation aspects

Анотація. З появою сучасних технологій новий поштовх розвитку отримали й словотворчі процеси, серед яких і абревіація, адже мова повинна забезпечувати значний обмін інформацією. У пропонованій статті виокремлено та досліджено структурні типи абревіатур в сучасній німецькій економічній термінології. Встановлено, що найбільшу частку серед них становлять літерні (акроніми) – 77%, далі йдуть усічені (контрактури) – 13% та складові – 10%. Акроніми часто поширені як «другі», скорочені варіанти назв компаній, підприємств, технічних засобів чи понять і широко функціонують в медійних текстах. Контрактури, залежно від усіченої частини слова, представлені в досліджуваній термінології ініціальними, складовими, та фінальними. Ініціальні контрактири мають ряд переваг – їх зручно поєднувати з іншими словами в єдиний композит, вони менш офіційні та зрозумілі. В процесі аналізу визначено такі способи перекладу: еквівалентний переклад, транскодування, переклад німецького економічного скорочення відповідним повним вихідним словом в українській мові, дескриптивний переклад. Найкращим варіантом для еквівалентного перекладу є наявність відповідної лексикографічно кодифікованої одиниці в українській мові. Транскодування найчастіше використовується для відтворення скорочень власних назв, назв медіа-агентств, міжнародних компаній, концернів, фірм, видавництв тощо. Дескриптивний переклад доречний тоді, коли в українській мові немає відповідних еквівалентів. Виявлено, що вибір того чи іншого способу відтворення німецьких економічних абревіатур українською мовою зумовлюють багато чинників, зокрема структура самої абревіатури. Використання скорочених еквівалентів багатокомпонентних термінів в сучасній німецькій економічній термінології зумовлене прагненням до зручності й лаконічності, що, однак, не може забезпечити вмотивованість позначення, відображення в терміні найсуттєвіших ознак поняття. Використання абревіатур доречне лише за умови їх безперешкодного розуміння як в тексті оригіналу, так і в перекладі.

Ключові слова: термін, термінологія, економічний термін, абревіатура, переклад, еквівалент.

Summary. *The emergence of modern technologies has stimulated word-formation processes, including abbreviations, as language should facilitate substantial information exchange. The proposed article highlights and explores structural types of abbreviations in contemporary German economic terminology. It is revealed that the majority of them comprise initialisms (acronyms) – 77%, followed by clippings (contractions) – 13%, and components – 10%. Acronyms are commonly found as "second," abbreviated variants of company names, enterprises, technical devices, or concepts, and are widely utilized in media texts. Depending on the truncated part of the word, contractions in the examined terminology include initial, componential, and final forms. Initial contractions possess several advantages – they can conveniently combine with other words into a single compound, are less formal, and more understandable. During the analysis, various translation methods were identified: equivalent translation, transcoding, translation of German economic abbreviation into the corresponding full original word in Ukrainian, and descriptive translation. The best option for equivalent translation is the availability of a corresponding lexicographically codified unit in Ukrainian. Transcoding is most often used to reproduce abbreviations of proper names, media agencies, international companies, conglomerates, firms, publishing houses, etc. Descriptive translation is appropriate when there are no corresponding equivalents in Ukrainian. It was found that the choice of a specific method for reproducing German economic abbreviations in Ukrainian is influenced by many factors, including the structure of the abbreviation itself. The use of abbreviated equivalents for multicomponent terms in modern German economic terminology is driven by the desire for convenience and brevity, which, however, cannot ensure the motivation of the designation or reflect the most essential characteristics of the concept. The use of abbreviations is appropriate only if they are easily understood in both the original text and translation.*

Key words: *term, terminology, economic term, abbreviation translation, equivalent.*

Вступ. Словотворення сучасної німецької мови неможливе без одного із своїх продуктивних способів – скорочення. Основними екстралінгвальними факторами, які сприяють поширенню процесів абрєвіації в економічній сфері є велике збільшення потоку різноманітної інформації, зростання транснаціональної співпраці, глобалізаційні процеси, швидкий розвиток засобів масової інформації та інформаційних технологій [3, с. 58; 7, с. 54; 10].

Необхідно також зважити й на такі чинники, як описовий характер багатьох, ще не усталених в терміносистемі, нових економічних понять; великі потреби номінації в сучасній економічній термінології, які слід задовольнити з одного боку, і певне обмеження традиційних засобів словотворення німецької мови, з іншого.

Таким чином спостерігаємо серйозне протиріччя між одночасними ключовими вимогами до терміна – точність й лаконічність й об'єктивною реальністю в сучасній економічній термінології

стосовно нових одиниць, які ці вимоги не можуть повністю задовольнити. Така суперечність – одна з важливих причин для появи саме абревіатур [5, с. 18]. Абревіація зумовлює зміну формальних ознак вже наявних номінативних термінологічних одиниць [8, с. 520]. Унаслідок абревіації виникають скорочені чи усічені лексичні одиниці, що структурно відрізняються від вихідних слів. Вони компактні та мають власні граматичні ознаки. Абревіація спрощує репрезентацію матеріалу, представленого багатокомпонентними, іноді п'яти– й семикомпонентними словосполученнями [6, с. 79].

Абревіатура є спрощеною формою слова або словосполучення. Їх розглядають як «особливі короткі форми мовних знаків, які виникають як результат дії принципу мовної економії шляхом скорочення відповідних повних форм (слів чи словосполучень)» [9, с. 103–104]. Ця дефініція загалом стосується процесу скорочення, результати якого можна аналізувати по-різному. Вважаємо, що основою скорочень слугує вихідний термін, що підлягає скороченню, відповідно скорочення – це словотвірний процес при якому порушується компонентна цілісність вихідного слова.

Об'єктом пропонованого дослідження є абревіатури в німецькій економічній термінології. Мета – структурний аналіз абревіатур та скорочень у німецькій економічній термінології, дослідження способів їх перекладу.

Методологія та методи дослідження. Робота проводилася поетапно. На першому етапі було здійснено вибірку термінологічних одиниць. Оскільки вибірка будь-якого лінгвістичного дослідження має бути хронологічно, жанрово та тематично однорідною, для аналізу обрано вузькогалузеві лексикографічні джерела, а саме «Німецько-український словник економічних термінів», наукову й навчальну літературу з економіки, статті, матеріали на економічну тематику на Інтернет-сайтах та німецьку фахову періодику (журнал *Wirtschaftswoche*, видання *Spiegel* за 2022–2023 роки). Вказані періодичні видання висвітлюють події, з усіх сферах суспільного життя, насамперед політичні та економічні.

Під час інвентаризації термінів бралися до уваги як сфера фіксації, так і сфера функціонування спеціальних одиниць. Економічні терміни відібрано методом суцільної вибірки зі словників та із статей на економічні теми. Із проаналізованих джерел виокремлено 253 економічних абревіатури, що відповідно вимог до обсягу вибірки є достатнім.

На цьому етапі роботи для отримання кількісних даних щодо продуктивності засобів номінації економічних понять та співвідношення між отриманими показниками використано кількісний аналіз.

Наступний етап роботи передбачав інвентаризацію, систематизацію й класифікацію економічних скорочень, пояснення особливостей їхньої структури та функціонування у фаховій періодиці. Для цього було залучено описовий метод з елементами спостереження, що забезпечило систематизацію досліджуваного матеріалу.

Для успішного виконання поставленої мети було залучено також структурний метод. Він зреалізований у дослідженні в таких формах:

а) дистрибутивний аналіз. За допомогою дистрибутивного аналізу проведено дослідження полісемічних скорочень. Саме в дистрибутивних властивостях термінологічної одиниці зреалізовано її внутрішні риси, характерні для її функціонування. Розрізнення між значеннями здійснюється завдяки аналізу контексту цих термінів;

б) компонентний аналіз. Цей метод ґрунтується на парадигматичних внутрішньосистемних зв'язках. У процесі компонентного аналізу семантична структура терміна розкладається на семи. Наприклад, *Dispokredit – Dispositionskredit* «кредитна лінія, яку надає банк приватному клієнту». Компонентний аналіз виявив, що сема *Disposition* та її скорочений відповідник *Dispo* «розпорядження» зреалізована у терміні зі значенням своєрідної форми кредиту, яка надається на короткий термін та дозволяє клієнту використовувати кошти на власний розсуд, тобто за власним розпорядженням для покриття тимчасових фінансових потреб. Ця сема простежується і у цілому ряді інших економічних термінів: *Dispofähigkeit – Dispositionsfähigkeit* «здатність до вкладати ресурси чи активи для досягнення певних цілей»; *Dispoffekt – Dispositionseffekt* «явище, коли інвестори мають тенденцію утримувати виграшні інвестиції та швидко продавати збиткові, щоб уникнути подальших втрат»; *Dispokosten – Dispositionskosten* «витрати, пов'язані з вкладанням ресурсів чи активів»;

в) аналіз за безпосередніми складниками. Він дає змогу наочно показати послідовність механізму творення терміна і виокремити твірні основи й конкретні словотворчі морфеми. Наприклад, аналізуючи такий приклад з *Wirtschaftswoche*: *Die GDL hatte am Dienstag überraschend zu einem 20-stündigen Warnstreik aufgerufen. „Offenbar haben die Unternehmen das Entgegenkommen der GDL falsch verstanden, vielleicht sogar als Schwäche ausgelegt“, kritisierte die Gewerkschaft*, для правильного розуміння та перекладу було важливо зрозуміти, що вихідним терміном для скорочення *die GDL* виступає словосполучення *die Gewerkschaft Deutscher Lokomotivführer* «профспілка німецьких машиністів локомотивів». Аналіз за безпосередніми складниками виявив, що ця аббревіатура є акронімом, утворена з початкових літер кожного слова термінологічного словосполучення.

Правильне розуміння цієї абрєвіатури забезпечує і адекватний переклад: *«Профспілка німецьких машиністів локомотивів (ПНМЛ) несподівано оголосила про 20-годинний попереджувальний страйк у вівторок. Здається, що компанії неправильно сприйняли поступки ПНМЛ, можливо, навіть вважаючи їх слабкістю», – критикує профспілка».*

Аналізуючи можливості перекладу німецьких скорочень українською мовою було застосовано перекладацькі прийоми та трансформації.

Упродовж усього дослідження було використано також методи індукції та дедукції. Для переходу від окремих фактів до загальних положень використано загальнонауковий метод індукції. Застосування загальних наукових положень у процесі дослідження конкретних явищ, характерних для економічної термінології, здійснено за допомогою методу дедукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що абрєвіатури функціонують в німецькій економічній термінології як якісно нові типи слів, для яких характерні семантична місткість та коротка форма, що дуже важливо для терміна.

Аналіз фактичного матеріалу виявив, що в німецькій економічній термінології абрєвіатури представлені такими структурними типами:

1) літерні абрєвіатури (акроніми), наприклад: *ABM (Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen)* – «система заходів із створення нових робочих місць», *EWS (Europäisches Währungssystem)* – «Європейська валютна система», *AKV (Allgemeine Kreditvereinbarungen)* – «загальні умови кредитування». Вони часто поширені як «другі», скорочені варіанти назв установ, заводів, технічних засобів чи понять і широко представлені в медійних текстах, наприклад: *EGKS (Europäische Gemeinschaft für Kohle und Stahl)* – «Європейське об'єднання вугілля і сталі», *ETT (Einheitlicher Transittarif)* – «єдиний тарифний транзит», *BIZ (Bank für Internationalen Zahlungsausgleich)* – «Банк міжнародних розрахунків». Такий тип скорочень дуже активно функціонує в медіа, наприклад: *Ökonomen fordern, die EZB solle einen digitalen Euro schaffen. «Економісти вимагають, щоб Європейський центральний банк створив цифровий євро». Das Modell gleicht dem EWS der Vor-Euro-Zeit. «Модель схожа на європейську валютну систему до початку євро-зони»;*

2) графічні скорочення, які завжди вимовляються повним словом, не використовуються у словотворі, їх характерною особливістю є виключне функціонування у письмовому мовленні: *Proz. (der Prozentsatz)* – «відсоткова ставка», *stfr. (steuerfrei)* – «той, що

не обкладається податком», *stellv.* (*stellvertretend*) – «виконувач обов'язків». Їх ми не розглядаємо як самостійні мовні одиниці, вони не є предметом нашого дослідження;

3) усічені скорочення (контрактури) вирізняються значною структурною варіативністю. Вони, залежно від усіченої частини слова, поділяються на ініціальні, складові, та фінальні контрактири. Ініціальні контрактири мають низку переваг перед повними словами – вони коротші, зручніші для поєднання з іншими словами в єдиний комплекс складного слова, стилістично менш офіційні. Крім того існує велика вірогідність їх безперешкодного розуміння: *Invest* (*die Investition*) – «інвестування», *Euro* (*Europäisch*) – «європейський»;

4) поскладове скорочення термінологічних найменувань: *GeschO* (*die Geschäftsordnung*) – «регламент, статут компанії», *GewO* (*Gewerbeordnung*) – «промисловий статут».

Рис. 1. Співвідношення типів абрєвіатур у німецькій економічній термінології

Переклад абрєвіатур. Загалом, якщо абрєвіатура, що перекладається має загальноживаний статус, то її відтворення не вимагатиме значних зусиль [11, с. 234]. Однак, переклад термінологічних, у нашому випадку – економічних скорочень, може бути непростим завданням і потребує наступної логіки дій:

1. Визначення вихідного слова, основи чи кореня, тобто «розшифрування» скорочення.
2. Відтворення абрєвіатури за допомогою найбільш точних еквівалентів, наявних в українській мові.

Як уже згадувалося, в межах певної термінології можуть існувати багатозначність чи омонімія, що, безперечно, спричинюватиме труднощі при перекладі. Наприклад, абрєвіатура *NK* репрезентує такі поняття: *Normalkosten* «середні витрати», *Nebenkosten* «витрати на комунальні послуги», *Nachfragekurve* «крива попиту»,

а ZA вживається для позначення *Zahlungsabkommen* «платіжна угода», *Zinsabkommen* «угода про відсотки по кредиту» та *Zollamt* «митниця».

Тут важливим для фахівця є розуміння контексту та певне розуміння галузевої сфери, що допоможе встановити правильне значення абрєвіатури.

Вживання таких абрєвіатур спостерігаємо і в медійних текстах:

Für eine Anpassung oder Änderung eines bestehenden ZAs ist schriftlich oder telefonisch mit der Steuerverwaltung Kontakt aufzunehmen. «Для адаптації або зміни існуючої платіжної угоди слід звертатися до податкової адміністрації письмово або телефоном.»

Für die Erhebung der Zinsen gelten die Bestimmungen des EU-ZAs vollumfänglich. «Для збору відсотків застосовуються положення ЄС про відсотки по кредиту в повному обсязі.»

Unser Ziel ist es, unseren Kunden beim Verfassen von Dokumenten für Abwicklungen im Handelsregister zu helfen, aber auch bei Abwicklungen mit dem ZA und mit anderen Staatsämtern, darüber hinaus unseren Kunden korrekte Buchhaltungsdienstleistungen anzubieten. «Нашою метою є надання клієнтам допомоги у складанні документів для реєстрації в торговому реєстрі, а також у взаємодії з митницею та іншими державними установами. Крім того, ми пропонуємо нашим клієнтам правильні бухгалтерські послуги.»

Як ілюструють наведені приклади, саме контекст відіграє вирішальну роль для визначення сфери вживання, значення самого вихідного слова та, відповідно, абрєвіатури.

На другому етапі перекладу економічних абрєвіатур з німецької мови варто послуговуватися лексикографічними термінологічними джерелами, відповідними інтернет-ресурсами. Це допоможе дібрати необхідний еквівалентний відповідник українською мовою. Якщо ж здійснити адекватний переклад таким чином неможливо, то заради уникнення неправильного тлумачення терміна варто проконсультуватися з експертами.

Завдання, яке стоїть перед перекладачем в процесі перекладу абрєвіатур, передбачає максимально близьке до оригіналу, зрозуміле та адекватне відтворення такої термінологічної одиниці. Адже лінгвісти переконані, що абрєвіатура «не має бути загадкою чи ребусом, які спотворюють сприйняття тексту та створюють інформаційний шум» [4, с. 63].

Таким чином, вдалий переклад абрєвіатур чи скорочень сприятиме мовній економії та буде зрозумілим для реципієнта.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що в німецькій економічній термінології присутні абрєвіатури іншомовного (найчастіше

англійського) походження, використання яких є міжнародною практикою, наприклад: *Cam* (*Camionnage* – витрати на перевезення вантажним транспортом), *CO* (*Controlling* – управлінський облік), *PC* (*Profit Centre* – центр прибутку), *VAT* (*value added tax* – податок на додану вартість).

В процесі перекладу таких абревіатур доречно звертатися до перекладацьких словників скорочень з інших мов [2, с. 39].

За основу для класифікації способів перекладу скорочень в економічній термінології ми послуговувалися класифікацією А. Прокопенко. Науковиця використала підходи до дослідження цієї проблеми В. Карабана, дещо їх розширивши [5 с. 104]. Тут ми виокремили такі способи перекладу абревіатур в німецьких економічних текстах:

1. Еквівалентний переклад – відтворення німецького скорочення українським відповідником, або створення такої термінологічної одиниці в українській мові, за умови відсутності комунікативних перешкод у читача. Звісно, що наявність відповідної лексикографічно кодифікованої одиниці є найкращим варіантом для перекладу, наприклад: *GK* (*Gegenpartekredit*) – *KK* (*конткорентний кредит*), *WTO* (*Welthandelsorganisation*) – *COT* (*Світове об'єднання торгівлі*), *IWF* (*Internationaler Währungsfonds*) – *МВФ* (*Міжнародний валютний фонд*), *FKW* (*freikonvertierte Währung*) – *ВКВ* (*вільно конвертована валюта*).

Як правило, такі загальновідомі терміни функціонують у медійних текстах лише в скороченому варіанті, наприклад: *Der IWF spielt eine wichtige Rolle bei der Unterstützung von Ländern in finanziellen Schwierigkeiten*. «МВФ відіграє важливу роль у наданні підтримки країнам у фінансових труднощах». *WTO spielt eine entscheidende Rolle bei der Förderung des internationalen Handels*. «COT відіграє важливу роль у сприянні міжнародній торгівлі».

Однак, іноді поруч із скороченим варіантом економічного терміна в текстах присутнє і вихідне слово, наприклад: *Der US-Dollar ist eine freikonvertierte Währung (FKW), die auf der ganzen Welt leicht gehandelt und akzeptiert wird*. «Долар США – це вільно конвертована валюта (ВКВ), яку легко використовувати в торгівлі та приймати по всьому світу». Можливо, такий текст апелює до широкої аудиторії і таким чином допомагає уникнути невірною тлумачення терміна; або ж таке паралельне вживання виправдане, якщо використання термінологічної одиниці в тексті неодноразове.

2. Транскодування (транслітерація чи транскрипція). Цей спосіб перекладу, як засвідчив аналіз фактичного матеріалу, активно застосовується для відтворення скорочень власних назв, назв медіа-агентств, міжнародних компаній, концернів, фірм, видавництв тощо,

наприклад: *Laut dem VDMA und dem Ifo-Institut gibt es rund 6.600 Maschinenbauer im Land.* «За даними ВДМА та Іфо-Інституту, в країні налічується близько 6 600 машинобудівних підприємств».

3. Переклад німецького економічного скорочення відповідним повним вихідним словом в українській мові. Така форма перекладу забезпечує максимально точне відтворення термінологічної одиниці, наприклад: *SK (Selbstkosten)* – «собівартість», *MV (Mitgliedversammlung)* – «загальні збори членів (організації)».

4. Описовий чи дескриптивний переклад. Такий підхід доречний у тому випадку, коли в українській мові немає відповідних еквівалентів, наприклад: *SIV (Soll-Istvergleich)* – «порівняння планових і фактичних даних», *Kst-Planung (Kostenstelleplanung)* – «планування місця виникнення витрат», *AOK (Allgemeine Ortskrankenkasse)* – «Загальна місцева лікарняна каса».

Вибір того чи іншого способу відтворення німецьких економічних абревіатур українською мовою зумовлюють багато чинників, зокрема структура самої абревіатури.

Варто зауважити, що саме прагматичні засади перекладу, тобто досягнення необхідної реакції реципієнта на повідомлення визначають вибір перекладацьких стратегій та способів. Адже адресати повинні чітко розуміти значення тієї чи іншої абревіатури, доцільність її вживання.

Тож для здійснення перекладу німецького економічного тексту окрім досконалих знань самої німецької мови необхідно мати ще й певні економічні знання, або ж можливість консультуватися із фахівцями.

Висновки з дослідження. Використання скорочених еквівалентів багатокомпонентних термінів в німецькій економічній термінології зумовлене прагненням до зручності й лаконічності, що, однак, не може забезпечити вмотивованість позначення, відображення в терміні найсуттєвіших ознак поняття. Те, що абревіатура може перетворитися в самостійну одиницю, що слугує основним позначенням поняття, вираженого вихідним словом, свідчить її рівноправне функціонування разом з іншими термінологічними одиницями в економічному дискурсі. Використання абревіатур доречне лише за умови їх безперешкодного розуміння як в тексті оригіналу, так і в перекладі.

Взаємовідношення абревіатури й вихідного терміна бувають дуже складними й можуть бути предметом спеціального аналізу в перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гутиряк О. І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 1999. 209 с.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.
3. Колесникова І. Деякі аспекти сучасної термінологічної деривації. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. К.: КНЕУ, 2001. С. 58–60.
4. Кравець К. Ю. Англомовні аббревіатури в контексті євроінтеграції України та способи їх перекладу українською мовою. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* (2 (84)), 2016. С. 61–64.
5. Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості. Автор. дис. канд. філол. наук, Львів, 2001. 21 с.
6. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів: Вища школа, 1979. 147 с.
7. Турчин В. В. Англійські запозичення та сьогоденні проблеми пуризму в німецькій мові. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*: зб. наук. Праць. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Вип. 16. відп. ред. Н. М. Корбозерова. К.: Логос, 2009. С. 472–478.
8. Цимбалістий І. Ю. Морфологічні ознаки іспанських усічених слів. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*: зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Вип. 16. Відп. ред. Н. М. Корбозерова. К.: Логос, 2009. С. 520–531.
9. Hentschel, E. Basiswissen deutsche Wortbildung. Narr Francke Attempto Verlag, 2020. 242 S.
10. Kobler-Trill, D. Das Kurzwort im Deutschen: Eine Untersuchung zu Definition, Typologie und Entwicklung, 2013. 238 S.
11. Koller, W., Henjum, K. B. Einführung in die Übersetzungswissenschaft (9., überarbeitete und aktualisierte Auflage). Narr Francke Attempto Verlag, 2020. 409 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Дружбяк С.В. Німецько-український словник економічних термінів. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. 160 с.
2. Wirtschaftswoche. Режим доступу: <https://www.wiwo.de/>
3. Spiegel. Режим доступу: <https://www.spiegel.de/>